

dr Magdalena Mazik-Gorzelańczyk
Fundacja Kształcenia Zawodowego i Międzykulturowego „Faveo”
magda.mazik@wp.pl

WSPÓŁPRACA POLSKO-NIEMIECKA W EUROPEJSKICH PROGRAMACH INTEGRACJI SPOŁECZNEJ

Streszczenie: Członkostwo Polski w Unii Europejskiej wprowadziło relacje polsko-niemieckie w nową fazę, którą charakteryzuje bardziej zrównoważone partnerstwo i orientacja na wspólne dla obu państw zagadnienia, także o wymiarze europejskim. Wdrożenie w Polsce mechanizmów gospodarki rynkowej i wspólny rynek unijny spowodowały, że Polacy i Niemcy zaczęli identyfikować podobne problemy społeczno-gospodarcze. Fundusze unijne stały się instrumentem pomocowym w ich rozwiązywaniu, a wielu przypadkach skuteczniejszym, gdy stosowanym w wymiarze transgranicznym. W ramach wspólnych projektów kooperacja polsko-niemiecka nabrała pragmatycznego charakteru. Pojawiła się w niej problematyka integracji społecznej i rynku pracy. Partnerstwo polsko-niemieckie opiera się dziś w większym stopniu na zasadzie równości: projektowanie idei współpracy, środki na jej wdrażanie i odpowiedzialność za realizację stały się możliwe po obu stronach granicy.

Słowa kluczowe: współpraca polsko-niemiecka, integracja społeczna, fundusze europejskie.

Rok 2004 stanowi ważną cezurę w stosunkach polsko-niemieckich. Polska stała się wówczas pełnoprawnym członkiem Unii Europejskiej, a zatem i partnerem do współpracy w ramach funduszy unijnych. Nie stało się to z dnia na dzień, Polacy od kilku lat przygotowywali się do tych zadań, między innymi w ramach funduszy przedakcesyjnych. Jednak można przyjąć, że od 1 maja 2004 roku relacje polsko-niemieckie weszły w nową fazę, którą charakteryzuje bardziej zrównoważone partnerstwo i orientacja na wspólne dla obu państw zagadnienia, także o wymiarze europejskim. W projektach dwustronnych zagadnienia historyczne zaczęły ustępować miejsca tematyce tożsamości europejskiej i integracji społecznej. Wdrożenie w Polsce mechanizmów gospodarki rynkowej i wspólny rynek unijny spowodowały, że Polacy i Niemcy zaczęli identyfikować podobne problemy społeczno-gospodarcze. Fundusze unijne stały się instrumentem pomocowym w ich rozwiązywaniu, a wielu przypadkach skuteczniejszym, gdy stosowanym w wymiarze transgranicznym. W ramach programów europejskich kooperacja polsko-niemiecka nabrała pragmatycznego charakteru, uwzględniając problematykę rynku pracy, infrastruktury, edukacji. Osadzona została w ramach wytycznych Komisji Europejskiej i nakierowana na realizację wspólnych dla Europy wskaźników rozwoju. Dotacje europejskie wprowadziły nowy wymiar w relacjach nad Odrą, gdyż fundusze dysponowane z poziomu państw członkowskich odsunęły problem dysproporcji w wielkości budżetów i pozwoliły Polakom pełnić rolę liderów. Nadało to partnerstwom bardziej zrównoważonego

charakteru: projektowanie współpracy, środki na jej wdrażanie i odpowiedzialność za realizację stały się tak samo możliwe po obu stronach granicy.

Idea spójności społecznej w Unii Europejskiej

Idea integracji europejskiej opiera się na założeniu, iż w interesie wszystkich państw członkowskich leży wzrost konkurencyjności Unii Europejskiej jako obszaru gospodarczego, a powodzenie wspólnego rynku i jego stabilizację warunkuje w miarę równy poziom rozwoju całej strefy. Dotyczy to zarówno gospodarki, jak i zasobów ludzkich. Dlatego stworzono mechanizmy wyrównywania szans obszarów Unii, które odznaczają się słabszymi wskaźnikami. Nie wchodząc w szczegóły tego obszernego zagadnienia, można przyjąć, iż fundusze unijne stanowią narzędzie wsparcia w zakresie infrastruktury społeczno-gospodarczej, jakim dysponuje Komisja Europejska w swoich czynnościach zarządczych. Struktura funduszy jest bardzo złożona zarówno w przekroju podmiotowym, jak i organizacyjno-zarządczym. Pewne założenia wykorzystania środków pomocowych są wspólne dla całej Unii (np. tak zwane polityki horyzontalne). Jednak potrzeby i priorytety w dużej mierze mogą być formułowane na poziomie poszczególnych państw, a nawet regionów. Jest to zgodne z zasadą partnerstwa oraz subsydiarności. By zachować możliwość elastycznego reagowania na aktualne problemy, środki dysponowane są w ramach kilkuletnich perspektyw finansowych, które po zakończeniu i podsumowaniu przeddefiniowywane są zgodnie ze zmianą sytuacji społeczno-gospodarczej w obszarze Unii. Polska była i jest nadal w aktualnej perspektywie na lata 2014–2020 głównym beneficjentem netto funduszy unijnych przeznaczonych na politykę spójności (<http://forsal.pl/artykuly/746890,ue-ma-budzet-na-lata-2014-2020-polska-najwiekszym-beneficjentem.html>). Regionalny podział środków powoduje, że również obszary Niemiec objęte są wsparciem (głównie landy dawnej NRD), mimo że gospodarka niemiecka globalnie osiąga wskaźniki jedne z najlepszych w Europie. Beneficjenci interwencji unijnej muszą jednak wykazać pewną zdolność do absorpcji przekazywanych środków, czemu służy zasada dodatkowości: dotacja stanowi część inwestowanych zasobów, a beneficjent (kraj członkowski, region) współuczestniczy w realizacji zadania z tzw. wkładem własnym. Nawet jeżeli jest on na poziomie 15% inwestycji, to stanowi ważny czynnik motywacyjny, gdyż daje pewną gwarancję, że beneficjenci będą chcieli lokować zasoby w obszarach rzeczywiście dla nich istotnych.

Polityka spójności zmierza do wzrostu gospodarczego w obrębie infrastruktury przestrzenno-terytorialnej oraz w wymiarze społecznym. Spójność społeczna oznacza wyrównanie jakości kapitału ludzkiego. W praktyce, jest to zapewnienie równego dostępu dla wszystkich obywateli Unii do pracy, edukacji, opieki społecznej, ochrony zdrowia, kultury i innych zasobów warunkujących jakość życia, w tym z zabezpieczeniem równych praw dla kobiet i mężczyzn.

W latach 2007–2013 polityka spójności Unii Europejskiej realizowana była w ramach instrumentów finansowych jakimi są fundusze – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny i Fundusz Spójności. Dla Europejskiego Funduszu

Rozwoju Regionalnego (EFRR) zaplanowano największy budżet, a jego zadaniem było wspieranie regionów i wyrównywanie różnic w stosunku do regionów bogatszych, lepiej rozwiniętych. Fundusz miał przyczynić się, między innymi, do rozwoju gospodarki i tworzenia nowych miejsc pracy. W tym drugim obszarze uzupełniał go Europejski Fundusz Społeczny (EFS), który w praktyce wykorzystywany był na działania edukacyjne, poprawę jakości i dostępności zatrudnienia (promocja aktywnej polityki rynku pracy, przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego, kształcenie ustawiczne, doskonalenie kadr gospodarki, rozwój przedsiębiorczości, zwiększenie dostępu i uczestnictwa kobiet na rynku pracy). Fundusz Spójności natomiast, w odróżnieniu od EFRR i EFS, które delegowane były do regionów, dysponowany był z poziomu całego kraju i dotyczył sektora środowiska i transportu. Od momentu przystąpienia do Unii Europejskiej w 2004 roku Polska otrzymała najwięcej środków z tego funduszu wśród wszystkich członków Unii (<http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/OrganizacjaFunduszyEuropejskich/Strony/czymysafundusze.aspx>).

Dokumentem określającym w Polsce wdrażanie funduszy europejskich na lata 2007–2013 była Narodowa Strategia Spójności (NSS), zwana też Narodowymi Strategicznymi Ramami Odniesienia (NSRO). Zawarto w niej podział funduszy na programy operacyjne, które uszczegóławiały cele do realizacji, a także ułatwiały zarządzanie środkami i ich organizację. I tak przykładowo, Europejski Fundusz Społeczny wdrażany był za pomocą Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, a Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w rozbiciu między innymi na 16 regionalnych programów operacyjnych dla poszczególnych województw. Dla współpracy polsko-niemieckiej ważne były programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej, w tym w szczególności programy współpracy transgranicznej Polska–Saksonia, Polska (Województwo Zachodniopomorskie) – Meklemburgia Pomorze Przednie/Brandenburgia oraz Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia (<http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/OrganizacjaFunduszyEuropejskich/Strony/NSS.aspx>).

Żałamanie gospodarcze i kryzys finansowy końca pierwszego dziesięciolecia XXI wieku w dużej mierze sprofilowały strategię Unii Europejskiej na lata 2011–2020, nazwaną „Europa 2020”, która zastąpiła obowiązującą w latach 2000–2010 Strategię Lizbońską. Celem nowego długookresowego programu rozwoju społeczno-gospodarczego jest osiągnięcie wzrostu gospodarczego, który oparty będzie o innowacyjność, zrównoważony rozwój i włączenie społeczne. Idea włączenia (inkluzji) zaznaczona została już w minionym okresie programowania i stanowiła cel działań podejmowanych w ramach programów operacyjnych. W nowej perspektywie finansowej stała się ważną definicją, na którą orientowanych jest wiele środków pomocowych ze względu na tendencje obserwowane w społeczeństwach państw europejskich: nierówny dostęp do edukacji, brak zapewnienia zatrudnienia, ubóstwo. Inkluzję można rozumieć jako niwelowanie barier i ograniczeń grup w niekorzystnej sytuacji w ich uczestniczeniu w życiu społecznym, czyli wspieranie w uzyskaniu takich samych możliwości, jakie posiadają inni. Najskuteczniejszym sposobem zagwarantowania niezależności oraz poczucia przynależności jest zatrudnienie, dlatego projekty integracyjne dotyczą tego tematu w głównej mierze. Grupami wymagającymi szczególnego wsparcia są osoby starsze, które

nie nadążają za coraz bardziej wymagającymi warunkami zatrudnienia oraz ludzie młodzi, którym rynek pracy nie oferuje wystarczających możliwości startu w życie zawodowe. Nadal wysoki jest wskaźnik przedwczesnego opuszczania szkoły. Kwestia ta zajmuje ważne miejsce w debacie publicznej w Niemczech, gdzie liczba młodych poza systemem edukacji, funkcjonujących między rynkiem pracy, a formami pomocy socjalnej oscyluje między 6-11% (wyższa jest w landach wschodnich) (<http://www.spiegel.de/schulspiegel/schulabbrecher-6-prozent-verlassen-schule-ohne-abschluss-a-935056.html>).

Ze względu na otwarty rynek pracy i globalne powiązania gospodarcze działania na rzecz poprawy sytuacji socjalnej w Europie muszą być podejmowane w ramach projektów międzynarodowych, z udziałem podmiotów uczestniczących i oddziałujących w ramach danego kraju, ale także poza i ponad nim. Taka kooperacja budowana była między instytucjami polskimi i niemieckimi od początku uczestnictwa Polski w realizacji funduszy unijnych, dzięki czemu w kolejnych okresach programowania nabiera ona coraz bardziej złożonego charakteru i ukierunkowywana jest na coraz bardziej specjalistyczne obszary interwencji społecznej. Sprzyja temu przede wszystkim coraz lepsza wzajemna znajomość partnerów po drugiej stronie granicy i specyfiki ich pracy, a także inne zachodzące zmiany, jak rozwój środków transportu i komunikacji czy znajomość języków obcych.

Współpraca polsko-niemiecka w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Europejski Fundusz Społeczny wykorzystywany był w okresie programowania 2007–2013 w wielu inicjatywach służących podniesieniu szans edukacyjnych i zatrudnieniu obywateli Unii. Każdy kraj członkowski samodzielnie organizował zarządzanie funduszem i definiował cele szczegółowe. W Polsce miało to miejsce, jak wspomniano, w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (POKL), którego środki dostępne były beneficjentom również na poziomie poszczególnych województw. Dla współpracy polsko-niemieckiej istotne jest, że w ramach POKL możliwe było realizowanie tzw. komponentów ponadnarodowych, a więc przy wsparciu podmiotów z innych krajów i w miejscu ich działania, a część środków przeznaczono wyłącznie do realizacji we współpracy międzynarodowej (tzw. projekty współpracy ponadnarodowej). W Niemczech Europejski Fundusz Społeczny wdrażany był także w postaci programów operacyjnych (ponad 60 programów zarządzanych przez 4 federalne ministerstwa), między innymi przez obszerny program „IdA – Integration durch Austausch” (Integracja przez wymianę) (<http://www.esf.de/portal/generator/1410/programmuebersicht.html>). Zakładał on aktywizację społeczno-zawodową grup z mniejszymi szansami poprzez zagraniczne pobyty zawodowe. Oba programy – komponenty międzynarodowe POKL i IdA – bazowały na współpracy międzynarodowej jako instrumencie pozwalającym podnieść jakość działań projektowych i ich skuteczność (tzw. wartość dodana) dzięki korzystaniu z dobrych praktyk, stosowaniu innowacyjnych rozwiązań i efektem synergii. Realizatorzy musieli uwzględnić jednak zasadę wykorzystania funduszy EFS – środki delegowane są na rzecz obywateli państwa-beneficjenta i działania muszą służyć rozwiązywaniu

ich problemów. Zatem partnerstwo mogło profitować ze współpracy wymianą doświadczeń, wypracowywaniem nowych wspólnych rozwiązań, wzmacnianiem kontaktów, ale niemożliwe było realizowanie ze środków przyznanych Polsce lub Republice Federalnej Niemiec form wsparcia dla beneficjentów drugiego kraju. Wskazane natomiast było wykorzystywanie efektu synergii i przeprowadzanie podobnych działań równoległe, przy zachowaniu zasady rozdzielania źródeł finansowania.

Praktyczne wykorzystanie środków Europejskiego Funduszu Społecznego we współpracy podmiotów polskich i niemieckich pokazują projekty, jakie zrealizowane zostały w obu krajach w obszarze integracji społecznej i aktywizacji zawodowej przez wrocławską Fundację Kształcenia Zawodowego i Międzykulturowego „Faveo”¹ oraz Qualifizierungsförderwerk Chemie GmbH z siedzibą w Halle.

a) Projekty MIRIAM i MOBA w ramach programu „IdA – Integration durch Austausch”

Program operacyjny „IdA – Integration durch Austausch” (Integracja przez wymianę) opracowany i wdrażany był przez Bundesministerium für Arbeit und Soziales (BMAS) (Federalne Ministerstwo Pracy i Spraw Socjalnych) w okresie programowania na lata 2007–2013. Jego celem było wsparcie na rynku pracy i edukacji zawodowej osób z mniejszymi szansami, które wymagają pomocy w przejściu z etapu „szkoła” do etapu „nauka zawodu”, czy też będące na kolejnym tzw. „progu” – nauka/praca. Badania pokazują, że są to dwa trudne momenty na ścieżce zawodowej, w których młodzi potrzebują wsparcia, a tym bardziej osoby borykające się z dodatkowymi barierami społecznymi i osobistymi. Idea programu „Integracja przez wymianę” opierała się na umożliwieniu osobom z grup defaworyzowanych zebrania doświadczeń zawodowych za granicą, w postaci stażu, praktyki czy hospitacji w przedsiębiorstwie, co zwiększy ich szanse na zatrudnienie, ale będzie też okazją do poznania swoich możliwości i ograniczeń, nabrania zaufania do siebie, przełamania niepewności i lęków. Kilkutygodniowy lub kilkumiesięczny pobyt zagraniczny daje też szansę na integrację w obcym kulturowo środowisku i doświadczenie rzeczywistego włączenia społecznego. Tłem do zainicjowania działań integracyjnych dla grup pozostających poza systemem pracy i edukacji było zjawisko negatywnych tendencji demograficznych w Niemczech, pogłębiających problem starzenia się społeczeństwa (BMAS a, 2011).

Program IdA podzielony został na dwie rundy konkursowe, realizowane od 2008 i 2010 roku. W pierwszym etapie grupą docelową była młodzież i młodzi dorośli długotrwale bezrobotni. Szczególnie zachęcano do udziału rodziców samotnie wychowujących dzieci, gdyż są oni w Niemczech definiowani jako silnie narażeni na marginalizację z powodu ubóstwa. W tym celu zaplanowano opiekę dla dzieci na czas nauki/praktyki rodzica, przy czym koszty tej opieki ponosił program. W drugiej edycji działania kierowano do osób z niepełnosprawnością. Beneficjenci ci borykają się z dużymi problemami w zatrudnieniu, a dotyczy ich mniejszy udział w wymianach zagranicznych, przez co mają ograniczone możliwości sprawdzenia się w środowisku międzynarodowym. Łącz-

¹ Autorka tekstu należy do zespołu Fundacji „Faveo” i zaangażowana była w realizację opisywanych projektów.

nie program IdA umożliwił pobyt zagraniczny ponad 10 tysiącom osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

W opracowywaniu programu „Integration durch Austausch” założono, iż jego efektywność może mieć miejsce jedynie w warunkach kooperacji szerokiego spektrum podmiotów uczestniczących w rynku pracy. Dlatego realizacja projektów musiała opierać się o tzw. związki projektowe, w których uczestniczyły prywatne i publiczne instytucje pośrednictwa pracy, ośrodki edukacyjne, władze samorządowe, organizacje pozarządowe i przedsiębiorstwa. W sumie na terenie Niemiec w ramach programu utworzono ponad 100 takich związków (BMAS, 2013). Praktyka zagraniczna mogła odbywać się zarówno na otwartym rynku pracy (co było formą preferowaną), jak też chronionym, w przypadku uczestników z dużymi ograniczeniami, wymagających szczególnego wsparcia. W ramach programu ważnym aspektem była wymiana doświadczeń eksperckich pomiędzy krajami partnerskimi na temat rozwiązywania problemów integracji społeczno-zawodowej. W tym celu organizowane były podróże studyjne i konferencje tematyczne. Projekty IdA realizowane były w ponad 30 krajach. Polska należała do państw, z którymi współpraca rozwijała się najintensywniej, bo w ramach 18 projektów. Więcej partnerstw niemieckie związki projektowe zawiązały we Włoszech (30), w Austrii (29), w Hiszpanii (26) i w Wielkiej Brytanii (22). Po polskiej stronie w program IdA włączonych zostało 11 organizacji pozarządowych, instytucji szkoleniowych i przedsiębiorstw oraz 8 samorządów i urzędów pracy (BMAS, 2013, s.13). Budżet całego programu na lata 2008–2015 zaplanowano na 120 milionów euro Europejskiego Funduszu Społecznego i 25 milionów euro ze środków Federalnego Ministerstwa Pracy i Spraw Społecznych (BMAS, 2013).

Ewaluacja przeprowadzona w połowie okresu wydatkowania funduszy wykazała, że 80% uczestników IdA znajdowało się w grupie długotrwale bezrobotnych, przeciętnie od 15 miesięcy, mimo że średnia ich wieku wynosiła zaledwie 23 lata. Równocześnie, podczas pierwszych lat realizacji programu spadła w Niemczech stopa bezrobocia wśród młodzieży, z 8,4% w 2007 roku do 6,9% w 2010 roku, co stworzyło nowe tło społeczne (BMAS, 2011, s. 2). Coraz więcej miejsc praktycznej nauki zawodu pozostawało w kraju nieobsadzonych, a pracodawcy podnosili dyskusję nad problemem braków kadrowych (BIB, 2011). Z jednej strony, przyczyniły się do tego zmiany demograficzne w postaci znacznego spadku urodzeń w kolejnych rocznikach. Jednak zauważane było także zjawisko niedopasowania kwalifikacji i niewystarczających kompetencji młodych ludzi, którzy ubiegali się o wolne stanowiska, co stanowiło wyzwanie dla programów kształcenia i przygotowania zawodowego młodzieży (por. Mazik-Gorzelańczyk, 2011). Program IdA wychodził naprzeciw oczekiwaniom globalnego rynku pracy, na którym szanse mają ludzie potrafiący odnaleźć się w międzynarodowym otoczeniu i wielokulturowych zespołach. Młode osoby długotrwale bezrobotne to grupa, która do tej pory pomijana była w projektach wymiany i nie miała okazji doświadczyć praktyki poza granicami kraju. Program miał im tę szansę dać. Biorąc pod uwagę fakt, iż ok 40% uczestników nie miało żadnego wykształcenia zawodowego, w tym częściowo też ukończonej podstawowej edukacji szkolnej (BMAS, 2013, s. 13), można zauważyć wysoko postawioną poprzeczkę wobec założeń rozwoju kompetencji beneficjentów.

W obu edycjach programu „Integration durch Austausch” aktywna była niemiecka organizacja szkoleniowa Qualifizierungsförderwerk Chemie GmbH (QFC) z siedzibą w Halle (Saksonia Anhalt), która opracowała koncepcję dwóch projektów „MIRIAM – Mitteldeutsche Industrieregion fördert interkulturelle Austauschmaßnahmen” (Środkowoniemiecki Region Przemysłowy wspiera wymianę międzykulturową) oraz „MOBA – Mobil ohne Barrieren” (Mobilni bez barier). Projekt MIRIAM (2009–2012) opierał się na partnerstwie niemiecko-polsko-francuskim, natomiast projekt MOBA (2012–2014) wspierany był przez podmioty polskie i duńskie, przy czym działania dla uczestników realizowane były według tego samego schematu: zajęcia wprowadzające w kraju (doradztwo zawodowe, treningi interpersonalne), przygotowanie kulturowe i językowe, realizowane we współpracy z podmiotami partnerskimi z krajów sąsiedzkich, zawodowe pobyty zagraniczne w formie praktyk na otwartym lub chronionym rynku pracy, ewaluacja i pośrednictwo zawodowe po ukończeniu projektu. W Polsce partnerem QFC w obu projektach była Fundacja Kształcenia Zawodowego i Międzykulturowego „Faveo” z siedzibą we Wrocławiu, która odpowiedzialna była za przygotowanie kulturowe i językowe uczestników do pobytu za Odrą oraz organizację miejsc praktycznej nauki zawodu w Polsce.

Projekt „MIRIAM – Mitteldeutsche Industrieregion fördert interkulturelle Austauschmaßnahmen” dedykowany był osobom między 18. i 27. rokiem życia, borykającym się z barierami we wkraczaniu na rynek pracy, którymi mogą być brak ukończenia edukacji szkolnej, niewystarczające doświadczenie zawodowe, konieczność opieki nad dzieckiem czy też osobiste lub społeczne ograniczenia, które, mimo młodego wieku, powodują pozostawanie w grupie długotrwale bezrobotnych. Projekt miał przyczynić się do podniesienia zdolności do zatrudnienia poprzez zwiększenie szans partycypacji i sprawstwa. Uczestnicy projektu określani zostali jako druga, a nawet trzecia generacja, będąca rezultatem procesów społecznych i gospodarczych uniemożliwiających pełny udział wszystkich grup społecznych, głównie przez ograniczenia w dostępie do pracy. Koncepcja pedagogiczna MIRIAM opierała się na trzech elementach: nauka współżycia w grupie, zebranie doświadczeń w formie praktyki zagranicznej odbywanej indywidualnie lub zespołowo, intensywna opieka pedagogiczna i wsparcie dwujęzycznej osoby podczas pobytu zagranicznego. Uczestnicy rekrutowani byli z regionu wokół Merseburga, który charakteryzuje wysokie bezrobocie i niska mobilność terytorialna mieszkańców. Ze względu na profil beneficjentów i duże wyzwanie, jakim były założenia IdA, organizacja QFC zdecydowała się na wdrażanie miesięcznych praktyk zagranicznych dla uczestników, a więc w możliwie najkrótszym wymiarze, jaki dopuszczał program (maksymalnie 6 miesięcy). Wyjazd poprzedzało intensywne 2,5-miesięczne przygotowanie o profilu integracyjnym, interpersonalnym i kulturowym, wraz z nauką podstaw języka kraju docelowego. Zajęcia wprowadzające obejmowały także podstawowe czynności zawodowe w obszarach, w których uczestnicy mieli pracować za granicą. W skład niemieckiego związku projektowego, obok QFC, weszły dwa podmioty wspierające: Eigenbetrieb für Arbeit – Jobcenter (instytucja pośrednictwa pracy odpowiedzialna za rekrutację w projekcie) z siedzibą w Merseburgu oraz instytucja szkoleniowa IEB Schulungsgesellschaft mbH, która przejęła zadanie przygotowania uczestników do pobytów zagranicznych (QFC, 2012, s. 4–5).

Partnerami zagranicznymi projektu było francuskie stowarzyszenie Le MAT, prowadzące w pobliżu miejscowości Viel Audon gospodarstwo ekologiczne, w którym młodzi Niemcy odbywali praktykę. Po polskiej stronie partnerem była Fundacja „Faveo”, która w ramach projektu podjęła współpracę ze Starostwem Powiatowym w Miliczu. Obie instytucje pośredniczyły w poszukiwaniu pracodawców, którzy gotowi byli przyjąć uczestników projektu. Pierwszym etapem współpracy QFC i „Faveo” było ustalenie formalnych kwalifikacji praktykantów, ich planu rozwoju zawodowego, jak też osobistych preferencji i zainteresowań. Bezpośredni opiekunowie pedagogiczni grup spotykali się w celu wymiany informacji o sytuacji socjalnej uczestników, ich barierach osobistych i sytuacji zdrowotnej. Był to ważny etap przygotowań ze względu na specyfikę grupy docelowej: jej członków charakteryzowały często zaburzenia psychosomatyczne, problemy psychiczne, wysoki stopień apatii lub agresji, niska dojrzałość społeczna (QFC, 2012, s. 24). Pracownicy MIRIAM w Niemczech zmierzyć się musieli z dużym wyzwaniem, jakim było ukazanie potencjalnym beneficjentom korzyści mogących płynąć z wyjazdu zagranicznego. Wymówką bywały kwiaty, których nie będzie miał kto podlewać, czy pies niemający innego opiekuna (FAZ, 15.07.2012). Miejsce, do którego uczestnicy mieli jechać w Polsce i zadania, jakie tam na nich czekały, odgrywały znaczącą rolę. Dlatego pracownicy Fundacji i Starostwa w Miliczu opracowywali listę możliwych miejsc praktyki zawodowej, którą ostatecznie akceptowano razem z uczestnikami, pracownikami QFC i IEB. W ramach projektu praktykę w Miliczu odbyło 7 grup, łącznie ponad 100 młodych Niemców (dodatkowo 55 osób w Viel Audon) (<http://qfc.de/qfc.de/projekte/aktuelle-projekte/miriam/>). Pracowali oni m.in. w domu pomocy społecznej, schronisku młodzieżowym, ośrodku szkolno-wychowawczym, przedszkolu, obiektach straży pożarnej, firmie budowlano-drogowej. Pomagali w zajęciach edukacyjnych, opiekuńczych, przy pracach remontowych i pielęgnacji terenów zielonych, podczas przygotowywania i wydawania posiłków, w zajęciach sportowych dla młodzieży. Możliwość praktyki mieli także rodzice samotnie wychowujący dzieci, które w czasie ich pracy uczęszczały do przedszkola w Miliczu. Ważnym aspektem pobytu w Polsce była organizacja czasu wolnego. Uczestnicy, którzy wspólnie zakwaterowani byli w milickim schronisku młodzieżowym, z jednej strony, wykazywali niską inicjatywę własną w tym zakresie, z drugiej – widoczna była potrzeba integrowania ich ze społecznością lokalną. W odpowiedzi na tę sytuację opracowany został program zajęć dodatkowych w postaci przedstawień teatralnych i muzycznych, które uczestnicy projektu częściowo przygotowywali w Niemczech, a finalizowali w Miliczu, z udziałem podopiecznych domu pomocy społecznej i przedszkola. W celu lepszego wykorzystania wzajemnych doświadczeń i opracowania bardziej efektywnego wsparcia w projekcie MIRIAM miały miejsce wymiany ekspertów z krajów uczestniczących. Podczas spotkań prezentowano i dyskutowano o systemach integracji społecznej i aktywizacji zawodowej. Dodatkowym działaniem były wymiany młodzieży. Dzięki nim młodzi ludzie z Polski i Francji mogli poznać realia życia w Niemczech, a dla uczestników projektu wizyty te stanowiły element przygotowania do wyjazdu zagranicznego (QFC, 2012, s. 13, 22).

Wyniki projektu pokazują dużą efektywność podejmowanych działań – ponad 80% beneficjentów wskazało na pozytywne wyniki edukacyjne; 86% stwierdziło, że nauczyło

się dużo lub bardzo dużo; 89% ma mniej obaw w kontaktach z obcokrajowcami; 88% jest bardziej przygotowanych do współpracy z ludźmi z innych krajów; 79% dzięki projektowi odkryło w sobie nowe umiejętności; 85% uważa, że lepiej poradzi sobie za granicą; 76% jest w stanie sobie wyobrazić zmianę miejsca zamieszkania w poszukiwaniu zatrudnienia (http://www.fundacja-faveo.pl/?q=projekty_2012). Ponad połowa praktykantów MIRIAM znalazła po projekcie zatrudnienie lub podjęła dalszą edukację. Szczególne dla osiągania rezultatów projektu był to, że w nowym kulturowo otoczeniu dotychczasowe ograniczenia uczestników nie odgrywały tak znaczącej roli: komunikacja werbalna ustępowała niewerbalnej, praktykanci mieli szansę wystartować z „czystą kartą”, dać poznać się bez etykiety osoby bezradnej i bezrobotnej, proste zadania wykonywali sumiennie i z zaangażowaniem, gdyż mogli dostrzec siebie jako ważną część zespołu. Po powrocie, gotowi byli na nowe wyzwania i deklarowali chęć podjęcia pracy – sensownej, rzetelnej (QFC, 2012, s. 25).

Na podobnych założeniach jak MIRIAM opierał się drugi realizowany w ramach „Integration durch Austausch” projekt QFC – „MOBA-Mobil ohne Barrieren”. Działania realizowane były także w szerokim konsorcjum projektowym instytucji niemieckich, do którego, obok QFC jako lidera, należały instytucja usług edukacyjnych ABA.SYS GmbH w Bitterfeld, Akademia Kształcenia Ustawicznego (FAW) gGmbH w Dessau, instytucja doradztwa z zakresu edukacji, pośrednictwa i przedsiębiorczości BVU z oddziałami w Merseburgu, Wittenbergii, Zeitz i Naumburgu oraz sześć agencji pośrednictwa pracy (Jobcenter) z terenu Saksonii-Anhalt.

Zgodnie z założeniami drugiej rundy konkursowej IdA, środki skierowane zostały do osób niepełnosprawnych po 18. roku życia, przy czym niepełnosprawność definiowana była szeroko, jako ograniczenia utrudniające zarobkowanie, w tym także trudność w uczeniu się, jednakże nie dyskwalifikujące potencjalnego uczestnika do podjęcia zatrudnienia na otwartym rynku pracy (<http://qfc.de/qfc.de/projekte/aktuelle-projekte/moba/>). Do projektu MOBA zrekrutowane zostały grupy osób, które – w porównaniu do średniej programu IdA – w szczególny sposób wykazywały trudności w integracji zawodowej. Z jednej strony były to osoby w wieku 50+ (23,4% uczestników MOBA wobec 11% w całym programie IdA), które chociaż miały dyplomy zawodowe, to uzyskane w poprzednim systemie, przez co kwalifikacje uległy dezaktualizacji, a z drugiej strony – osoby młode, u których zarysowały się odwrotne tendencje. Cechował je brak wykształcenia zawodowego i ukończenia edukacji (15% uczestników MOBA wobec 9% w IdA) oraz kumulacja barier i ograniczeń w podjęciu zatrudnienia. Żaden z uczestników projektu MOBA nie posiadał wykształcenia wyższego, a świadectwo maturalne tylko 1,12%, przy czym dla całego programu liczby te wynosiły odpowiednio 9% i 7%. Terytorialnie projekt objął swoim zasięgiem kilka powiatów landu Saksonia-Anhalt, który ze stopą bezrobocia 11,5% znajduje się pod tym względem na trzecim miejscu wśród regionów Niemiec, po Berlinie (12,3%) i Meklenburgii – Pomorzu Przednim (12,0%). Ponadto, region charakteryzuje niska liczba migrantów (3%, z czego tylko 1% można rozpoznać poprzez cechy zewnętrzne), co powoduje deficyt doświadczeń międzykulturowych (QFC, 2014, s. 4-5, 28). Dane te pokazują, na jakie problemy społeczne odpowiadał projekt MOBA. Jego celami było zintegrowanie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym na rynku

pracy za pomocą dobrze zorganizowanych zagranicznych praktyk zawodowych, mających wpłynąć na życie uczestników doświadczeniem „dobrej pracy” w partnerskich organizacjach. Owa „dobra praca” pozwala na przeżycie współpracy i współistnienia, co zmienia postawę wyuczonej bezradności, rezygnacji czy apatii w motywację, pewność siebie i wiarę we własne możliwości (QFC, 2014, s. 2). Dodatkową kompetencją staje się umiejętność funkcjonowania w odmiennym kulturowo otoczeniu. Ważnym aspektem tej swoistej terapii jest możliwość oderwania się od swojego codziennego środowiska, często obciążającego trudnymi relacjami społecznymi czy rodzinnymi, ograniczającego dostęp do miejsc integracji społecznej itd. Kilkoro uczestników projektu nie chciało wracać do swoich miejsc zamieszkania, szukało możliwości przedłużenia czy ponowienia praktyki (Faveo, 2014).

Wobec opisanej sytuacji wyjściowej szczególnie trudnym etapem realizacji projektu była rekrutacja. W odpowiedzi na zbyt małą skuteczność w doprowadzaniu 12-tygodniowego etapu przygotowania uczestników do wyjazdu zagranicznego powiększono w projekcie krąg zaangażowanych instytucji pośrednictwa pracy – Jobcenter. Podstawowa trudność polegała na wzbudzeniu w uczestnikach zaufania i motywacji, by dobrowolnie zaangażowali się w działania projektowe. Wielu bało się opuścić miejsce zamieszkania i zdać się na swoje możliwości. Ostatecznie pobyty zagraniczne ukończyło 95 uczestników wobec 120 planowanych (QFC 2014, s. 12).

W projekcie MOBA współpraca zagraniczna podjęta została z Polską oraz Danią, gdzie praktyka realizowana była w tzw. szkole produkcyjnej w Hørning (Jutlandia Środkowa), która stanowi w tym kraju formę integracji i edukacji młodzieży do 25. roku życia, nieposiadającej wykształcenia. Ze względu na profil grupy docelowej w realizację projektu po polskiej stronie włączone zostało Centrum Integracji Społecznej „CISPOL” w Polanowicach w gminie Byczyna, należącej do liderów wśród samorządów podejmujących działania w zakresie ekonomii społecznej o charakterze integracyjno-aktywizującym (m.in. w formie spółdzielni socjalnych i inkubatora przedsiębiorczości). Podobnie jak w projekcie MIRIAM, Fundacja „Faveo” pośredniczyła w kontaktach między uczestnikami, ich niemieckimi opiekunami pedagogicznymi i osobami odpowiedzialnymi za przygotowanie grup do przyjazdu do Polski a bezpośrednimi przełożonymi w miejscach praktyk. Zadania dla uczestników planowane były w ten sposób, by móc elastycznie reagować na ich potrzeby i sytuacje, jakie zdarzyć się mogą podczas pracy (np. niedopasowanie stanowiska do możliwości uczestnika, brak motywacji do wykonywania zadania, trudności komunikacyjne w zespole). Przykładowo, trójka uczestniczek grupy przebywającej w Polanowicach na przełomie sierpnia i września 2013 roku wspólnie z uczestnikami CIS objęta została zajęciami reintegracji zawodowej w formie warsztatu rękodzieła artystycznego, w którym trening pracy prowadzony był przez socjoterapeutę – edukatora osób dorosłych. Dwie osoby zostały skierowane na praktykę na wolny rynek pracy do jednostek sektora publicznego i odbywały ją w przedszkolu (stanowisko pomocy kuchennej) i ośrodku kultury (pielęgnacja terenów zielonych) w Byczynie. Dwie z uczestniczek przyjechały do Polski wraz ze swoimi dziećmi, które w czasie praktyki rodziców objęte były opieką w lokalnym przedszkolu. Cała grupa zakwaterowana była we wspólnym budynku mieszkalnym w Byczynie, skąd organizowany był transport do miejsca pracy. W czasie

wolnym proponowane było dobrowolne uczestnictwo w programie kulturowym. Jego celem było zapoznanie praktykantów z polską tradycją, historią i językiem, a także zajęcia sportowe i rekreacyjne dopasowane do zainteresowań i możliwości poszczególnych uczestników projektu (CISPOL, 2013). Łącznie miesięczną praktykę w Polanowicach i Bieczynie odbyło 25 osób.

Wyniki ewaluacji przeprowadzonej po praktykach dają informację na temat efektywności projektu: prawie trzy czwarte uczestników stwierdziło u siebie wystąpienie pozytywnych indywidualnych efektów płynących z nauki (odpowiedzi „całkowicie tak” i „raczej tak”), tyle samo deklarowało zarówno zwiększoną gotowość do nauki na podstawie doświadczeń międzykulturowych, jak i otwartość i gotowość do współpracy wobec osób pochodzących z innych krajów. 79% badanych stwierdziło, że podczas pobytu bardzo wiele się nauczyło, 78% mniej się wstydzi zbliżyć do ludzi z innych krajów, a 84% o wiele lepiej potrafi sobie wyobrazić współpracę z nimi, 73% odkryło w sobie nowe umiejętności, 58% stało się bardziej pewnych siebie, 67% potrafi lepiej się porozumiewać w grupie w kwestii zadań do wykonania. W obszarze zawodowym 55% uczestników stwierdziło poszerzenie swoich umiejętności i fakt, że potrafi sobie teraz lepiej wyobrazić swoją przyszłość zawodową, 80% czuło się bardziej zmotywowanych do poszukiwania pracy, 58% wykazało wzrost mobilności i potrafi sobie lepiej wyobrazić zmianę miejsca zamieszkania ze względu na pracę. Wywiady ewaluacyjne wykazały, że ponadnarodowy wymiar projektu przyniósł pozytywne efekty w zakresie samopozostawania uczestników. Można było zauważyć jakościowy wzrost zarówno wewnętrznej, jak i zewnętrznej, fizycznej i psychicznej mobilności w świadomości uczestników. Zmiana ta przełożyła się na wyniki integracji z rynkiem pracy: po sześciu miesiącach od ukończenia projektu prawie połowa z przebadanych 64 osób nie była już notowana jako bezrobotna, przy czym 18 osób podjęło zatrudnienie, 2 zdecydowały się ukończyć edukację szkolną, a 7 podnieść kwalifikacje zawodowe (QFC 2014, s. 20-22).

b) Projekt EKRA w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki

Niemiecki program „Integration durch Austausch” przetrwał szlaki we wdrażaniu koncepcji aktywizacji społeczno-zawodowej poprzez praktyki zagraniczne. W Polsce idea ta została zaadaptowana w Programie Operacyjnym Wiedza i Edukacja Europejskiego w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i wdrażana będzie w latach 2014-2020. Wcześniej doświadczenia niemieckie zostały wykorzystane przez partnerów programu IdA. Fundacja Kształcenia Zawodowego i Międzykulturowego „Faveo” oraz Starostwo Powiatowe w Miliczu opracowały projekt „EKRA – Europejska Kooperacja na Rzecz Aktywizacji”, który realizowany był ze środków POKL.

Na Dolnym Śląsku partnerstwa z Niemcami należały do najczęściej zawiązywanych w ramach projektów opartych o współpracę ponadnarodową. W minionym okresie finansowania (2007–2014) w ramach Priorytetu VII dotyczącego integracji społecznej zrealizowanych zostało 12 takich projektów, z czego połowa w kooperacji z podmiotami niemieckimi. Ich łączny budżet wyniósł ponad 9 milionów złotych, co stanowi nieco ponad połowę budżetu wszystkich projektów ponadnarodowych w tym priorytecie. W obszarze integracji z rynkiem pracy, którego dotyczy Priorytet VI POKL, w tym samym okresie zrealizowanych zostało 9 projektów ponadnarodowych, w tym 3 w kooperacji

polsko-niemieckiej, o łącznym budżecie ponad 2 miliony złotych. Kolejnym po Niemczech krajem, z którym dolnośląskie instytucje najczęściej zawiązywały partnerstwa, są Włochy (5 wspólnych projektów w obu priorytetach) (UMWD, 2014).

Projekt „EKRA – Europejska Kooperacja na Rzecz Aktywizacji” przeprowadzony został w latach 2012–2014. Tym razem, niemiecka organizacja QFC GmbH wystąpiła w roli partnera. Idea projektu oparta została o model projektu MIRIAM: młodzież zagrożona wykluczeniem społecznym z powodu braku zatrudnienia na obszarach o wysokiej stopie bezrobocia miała szansę zebrać nowe doświadczenia zawodowe, społeczne i osobiste poza granicami kraju. Projekt zakładał udział 40 osób w wieku 16–24 lata, zamieszkujących powiat milicki i dotkniętych czynnikami zagrażającymi wykluczeniem społecznym. Do udziału w przedsięwzięciu jego realizatorzy zachęcali w następujący sposób: „Wartością dodaną projektu jest osadzenie go w środowisku międzynarodowym i uwzględnienie wymogów zintegrowanego europejskiego rynku pracy. Wsparcie kwalifikacji zawodowych kompetencjami międzykulturowymi pozwala młodym ludziom swobodnie poruszać się w warunkach zglobalizowanych stosunków społeczno-gospodarczych. Umiejętności te przydatne są szczególnie mieszkańcom powiatu milickiego, w którym realizowany jest projekt, gdyż obszar ten przyszłość swoją wiąże z rozwojem usług turystyczno-rekreacyjnych” (http://www.ekra.fundacja-faveo.pl/?q=o_projekcie).

W rekrutację do projektu włączone zostały milicki ośrodek pomocy społecznej oraz urząd pracy. Wdrażanie działań dla uczestników poprzedziło badanie eksperckie. W sesjach fokusowych zdefiniowane zostały warunki przeniesienia doświadczeń projektu MIRIAM na grunt polski oraz ustalone kryteria naboru beneficjentów, które istotne są z punktu widzenia specyfiki powiatu milickiego i warunków jego zamieszkiwania. Jako główne kryterium naboru eksperci uznali brak zatrudnienia samego beneficjenta, jak też dotknięcie bezrobociem jego rodziny, ponadto ubóstwo i bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, przemoc, alkoholizm lub narkomanię oraz zamieszkiwanie na terenach wiejskich (Kucharski, 2012, s. 18).

Uczestnicy EKRA przeszli ścieżkę wsparcia opartą na indywidualnych planach rozwoju zawodowego, poradnictwie psychologicznym, treningu kompetencji międzykulturowych i kursie językowym. Umiejętności zawodowe doskonalili w ramach treningów społeczno-zawodowych, pozwalających przygotować się do zadań za granicą i doskonalić umiejętność pracy zespołowej. Okres praktyk był krótszy niż w programie IdA i obejmował 10 dni roboczych, przy czym ustalono cele dla programu towarzyszącego, w ramach którego uczestnicy mieli zapoznać się z realiami rynku pracy w Niemczech za pomocą wizyt w firmach i urzędach oraz poznać kulturę regionu i jego mieszkańców. Praktykę młodzież odbywała w ośrodku szkoleniowym w Magdeburgu. Pełni on rolę obiektu restauracyjno-noclegowego i jest odwiedzany przez gości z Niemiec i zagranicy. Uczestnicy, którzy zadeklarowali chęć doskonalenia umiejętności w zakresie gastronomii i hotelarstwa, pracowali bezpośrednio w ośrodku. Na zielonym terenie przyległym zajęcia praktyczne miały osoby kształcące się w zawodzie ogrodnika. Natomiast młodzi mechanicy praktykowali w magdeburskich serwisach samochodowych, również autoryzowanych. Przełożonymi uczestników projektu byli pracownicy instytucji, jak też instruktorzy zawodu posiadający doświadczenie w pracy z młodzieżą. Cechą pracy peda-

gogenicznej było duże otwarcie na samych uczestników i ich potrzeby, również edukacyjne (Hirschmann, 2013).

Badanie efektów projektu w obszarze kompetencji dało równie pozytywne wyniki, jak w programie IdA: u uczestników nastąpił wzrost motywacji do poszukiwania pracy (średnio o 75%), otwarcia się na nowe sytuacje, np. poszukiwanie pracy poza miejscem zamieszkania, wzrost umiejętności współpracy w grupie, lepsze przygotowanie do pracy i kontaktowania się z ludźmi z innych krajów lub kultur oraz rozwinięcie umiejętności zawodowych w międzynarodowym środowisku (średnio o ok. 65%) (Faveo, 2013).

Warto zaznaczyć, iż kooperacja partnerów projektu EKRA zawiązana została w ramach wcześniejszego projektu „Współpraca instytucjonalna na rzecz sukcesu młodzieży – dobre praktyki partnera niemieckiego”. Był to jeden z pierwszych projektów współpracy ponadnarodowej zrealizowanych na Dolnym Śląsku w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w priorytecie VI (dotyczącym rynku pracy). W ramach tego działania kadry samorządowe, nauczyciele, organizacje pozarządowe i przedsiębiorcy z powiatu milickiego i oleśnickiego przygotowano do wdrażania polsko-niemieckich projektów społecznych (Minta, Dubaniewicz). Jednym z celów szczegółowych było zawiązanie lokalnych sieci współpracy wspierających edukację i zatrudnienie młodych ludzi. Zapoznanie się polskich uczestników z pracą niemieckich instytucji w obszarze integracji społecznej zaowocowało partnerstwem publiczno-społecznym w projekcie EKRA.

Podsumowanie

W związku z funkcjonowaniem w obszarze wspólnego rynku unijnego i otwartymi granicami, także dla kapitału ludzkiego, problematyka społeczna w Polsce i w Niemczech staje się podobna. Pojawiła się konieczność wypracowywania wspólnych rozwiązań i wykorzystywania wzajemnych doświadczeń. Projekty polsko-niemieckie plasują się wysoko w liczbie projektów międzynarodowych podejmowanych po obu stronach granicy, a współpraca ewoluuje w kierunku równoprawnych, dojrzałych partnerstw. Na opisanych wyżej przykładach można zauważyć, w jaki sposób organizacje z Polski i Niemiec zacieśniają swoje kontakty i podejmują coraz bardziej znaczące wspólne działania, a Polacy szybko uczą się przejmowania inicjatywy i liderowania. W związku z uruchomieniem kolejnej puli funduszy unijnych, stanowiących istotną podstawę finansową wspólnych projektów, można spodziewać się kontynuacji i umacniania tego procesu, przynajmniej do roku 2020. Wyzwaniem nadchodzących lat będzie wypracowanie na tyle stabilnych i efektywnych mechanizmów współpracy, by mogła ona być kontynuowana w oparciu o własne zasoby. Wprawdzie oczekiwane zmniejszenie dotacji dla Polski i Niemiec w kolejnych budżetach na rzecz spójności Unii Europejskiej oznaczać będzie poprawę kondycji obu państw i jakości życia ich mieszkańców, jednak otwarte granice, dynamicznie zachodzące zmiany i rozwój cywilizacyjny wciąż będą wyzwać procesy społeczne wymagające interwencji w skali ponadnarodowej.

Bibliografia

- Bundesinstitut für Berufsbildung (2011). *Datenreport zum Berufsbildungsbericht 2011. Informationen und Analysen zur Entwicklung der beruflichen Bildung*, Bonn.
- Bundesministerium für Arbeit und Soziales [BMAS a] (2011). *IdA-Integration durch Austausch. Ausbildungs- und Beschäftigungschancen für benachteiligte junge Menschen durch transnationalen Austausch verbessern*, Bonn.
- Bundesministerium für Arbeit und Soziales [BMAS b] (2011). *Mit IdA neue Wege gehen. Zwischenbilanz des ESF-Programms „IdA-Integration durch Austausch“*, Bonn.
- Bundesministerium für Arbeit und Soziales [BMAS] (2013). *IdA – Integration durch grenzenlose Mobilität*, Bonn.
- Centrum Integracji Społecznej „CISPOL” [CISPOL] (2013). *Sprawozdanie merytoryczne z pobytu grupy uczestników niemieckich projektu MOBA* (dokumentacja projektowa QFC GmbH), Polanowice.
- Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung [FAZ] z 15.07.2012 (nr 28). *Machen wir das beste draus*.
- Fundacja Kształcenia Zawodowego i Międzykulturowego „Faveo” [Faveo] (2013). *Raport z wyników ewaluacji końcowej* (dokumentacja projektowa Fundacji „Faveo”), Wrocław.
- Fundacja Kształcenia Zawodowego i Międzykulturowego „Faveo” [Faveo] (2014). *Sprawozdanie z panelu ekspertów programu IdA w dniach 20-21.03.2014 w Magdeburgu* (dokumentacja projektowa Fundacji „Faveo”), Wrocław.
- Hirschmann, M. (2013). *Raport z realizacji zadania „Zawodowe warsztaty zagraniczne, program kulturowy” w ramach projektu „Europejska Kooperacja na Rzecz Aktywizacji – EKRA”* (dokumentacja projektowa Fundacji „Faveo”), Magdeburg.
- Kucharski, D. (2012). *Raport badawczy z badania fokusowego przeprowadzonego w ramach projektu „Europejska Kooperacja na Rzecz Aktywizacji – EKRA”*, Wrocław.
- Mazik-Gorzelańczyk, M. (2001). Niemiecki system kształcenia zawodowego wobec wyzwań rynku pracy, *Biuletyn Niemiecki*, Centrum Stosunków Międzynarodowych, 19.
- Minta, J. i Dubaniewicz, A.M. (red.). (b.d.). *Współpraca instytucjonalna na rzecz sukcesu młodzieży – dobre praktyki partnera niemieckiego*. Publikacja informacyjna w ramach zrealizowanego projektu, Wrocław.
- Qualifizierungsförderwerk Chemie GmbH [QFC]. (2014). *Abschlussbroschüre Projekt MOBA*, Halle.
- Qualifizierungsförderwerk Chemie GmbH [QFC]. (2012). *Abschlussbroschüre Projekt MIRIAM*, Halle.
- Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego [UMWD] (2014). Statystyki realizacji Priorytetu VI i Priorytetu VII POKL na Dolnym Śląsku w okresie 2007-2014 udostępnione na potrzeby artykułu.
- Europäischer Sozialfonds für Deutschland (b.d.), *Programmübersicht der Förderperiode 2007-2013*. Pobrano 20 grudnia 2014, z: <http://www.esf.de/portal/generator/1410/programmuebersicht.html>.
- Forsal.pl (2013), *UE ma budżet na lata 2014-2020. Polska największym beneficjentem*. Pobrano 28 grudnia 2014, z: <http://forsal.pl/artykuly/746890,ue-ma-budzet-na-lata-2014-2020-polska-najwiekszym-beneficjentem.html>.
- Fundacja Kształcenia Zawodowego i Międzykulturowego „Faveo” (2012). *MIRIAM 2012*. Pobrano 02 stycznia 2015, z: http://www.fundacja-faveo.pl/?q=projekty_2012.
- Fundacja Kształcenia Zawodowego i Międzykulturowego „Faveo” (2013). *O projekcie*. Pobrano 02 stycznia 2015, z: http://www.ekra.fundacja-faveo.pl/?q=o_projekcie.
- Portal Funduszy Europejskich (2013). Pobrano 20 grudnia 2014, z: <http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/OrganizacjaFunduszyEuropejskich/Strony/czymsafundusze.aspx>.
- Portal Funduszy Europejskich (2013). Pobrano 20 grudnia 2014, z: <http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/OrganizacjaFunduszyEuropejskich/Strony/NSS.aspx>.
- Qualifizierungsförderwerk Chemie GmbH (b.d.). Pobrano 30 grudnia 2014, z: <http://qfc.de/qfc.de/projekte/aktuelle-projekte/moba/>.

POLISH-GERMAN COOPERATION WITHIN EUROPEAN SOCIAL INTEGRATION PROJECTS

Abstract: Poland's accession to the EU fostered a new stage in Polish-German relations. They are now informed by a more balanced partnership and the focus on the two countries' common concerns, including European issues. The launching of market economy mechanisms in Poland and the impact of the EU common market prompted Poles and Germans to identify similar socio-economic problems. The EU funds have turned out to be a useful instrument in addressing them, with the solutions tending to be more effective if implemented transnationally. Within common projects, Polish-German cooperation has grown increasingly pragmatic and developed a focus on social integration and the labour market. The Polish-German partnership is now rooted, more deeply than ever, in the principle of equality: designing collaboration policies, funding their implementation and accountability for their execution can now be evenly distributed on both sides of the border.

Key terms: Polish-German cooperation, social integration, European funds.